

Зміст

Сергій Жадан. Цирк, гетто і академія.....	5
---	---

ПОЕЗІЯ ПЕРІОДУ «НАШИХ 1920-х»

«Мене зелених ніг...»	9
Цирк.....	10
Сонет («Мої гріхи, і хиби, й менші вадки...»).....	14

Зі збірки «Різьблена тінь» (1927)

Осіньна путь	15
Підкови коней	19
Залізнякава ніч	20
Нічний момент	22
Неясний звук	24
Папороть	26
Кров полонянок	27
Любисток.....	29
Розмай-зілля	30
Дорога несходима.....	33

Зі збірки «Будівлі» (1929)

Дорога.....	37
Нічний рейс	39
Моєму другові.....	41

Фокстрот.....	43
Елегія атракціонів.....	46
Будівлі.....	49
I. Собор.....	49
II. Брама.....	52
III. Будинок.....	55
Розмова сердець.....	59
Післяслово.....	73

Зі збірки «Поезії» (1930)

Гетто в Умані.....	74
Гофманова ніч.....	79
Сліпці. Поема історична.....	87

ПОЕЗІЯ КІНЦЯ 1930-х — 1940-х РОКІВ

З «Грузинських поезій»

На руїнах у Кутаїсі.....	139
Шлях до Тмогві.....	142
Над труною Важа Пшавели.....	147
Скарга мечів.....	149

З «Узбекистанських поезій»

Танцівниця.....	151
Труна Тимура.....	153
Осінь ніч.....	157
На Карпатах («Я не можу не думати про тебе...».).....	159
«Ні, вірю я, що знову піднесу...».....	160

Із циклу «Київські етюди» (1943–1945)

На лівому березі	161
На вулиці	164
Яр	166
Ранок	169

ПОЕЗІЯ КІНЦЯ 1950-х — 1980-х РОКІВ

Із циклу «Міцкевич в Одесі» (1957)

Над морем	173
Імпровізація	175
Буря	179
Симфонія	181
Думи в день від'їзду	187

Зі збірки «Італійські зустрічі» (1961)

Зустрічі	191
Перед статуями Мікеланджело	195
Фонтан Треві у Римі	198
Леся Українка в Сан-Ремо	200
Ірис Флоренції	203
З Сальваторе Квазімодо	205
На гіллі плакучих верб	205
Сніг	206
Зачувши плюскіт моря	207
Мені, мандрівнику	208
Чотири оповідання про надію. Варіації на тему Р. М. Рільке	209
Вступне слово	209
Перша варіація	211

Друга варіація	221
Третя варіація	227
Четверта варіація	238

Зі збірки «Уманські спогади» (1972)

Боги Еллади	244
Дебора	260
Сіль	278

Зі збірки «Карби» (1978)

Перекладаючи Гурамшвілі	293
Пам'яті друга	297
«На луг лягло благословіння снігу...»	301
«Пильніше й глибше вдуматися в себе...»	302
Перший сніг	305
Нічні концерти	307
I. Криниця Леонтовича	307
II. Ніч на Івана Купала	311
III. Бразиліана Віла Лобоса	313
IV. Голос Едіт Піаф	319
V. Незакінчена симфонія Шуберта	323
VI. Вальс Сібеліуса в Ленінграді	325
VII. Тріо № 2 Бориса Лятошинського	326
VIII. Сьома симфонія Шостаковича	328

Поза збірками

«Я тягнувся до тебе в ночі й дні останні...»	335
Кларнет Тичини	336
Триптих Симонові Чиковані	338
«Я вибрався на той пологий схил...»	344
Тишина	345

«...Хай спечені уста я ще раз притулю...»	346
«Пройшли ми всілякі дороги удвох...»	347
«В собі, як в келії трухлявій, замикатися...»	348
Шепіт	349
Одужання.....	350
За кроком крок.....	351
Фонтан	353
Подзвін конвалії	355
Прощання	356
«В хмаринці пахоців, раптово пролетілій...»	358
 Альона Артюх. З футуристів — у класики	359
 Примітки.....	372
 Пояснення слів	411

Цирк, гетто і академія

Поетика Бажана глибоко вписана в століття, у якому поет, футурист і академік творив і про яке переказував, розкладена по книжкових полицях, писана за таких різних умов і в таких різних больових точках життя, схожа на ілюстровану історію покоління, на свідчення тих, хто вижив, щоб спогадувати і обережно, впівслова, свідчити, подібна до гнутого куща («плескаті площі заросли дощем, стрімким кущем дощів»), що, залежно від сезону, від перепадів посухи і дощовизни, то втрачав свою природну геніальну еластичність, то знову відживлювався і гнучко підпирив густе й насичене повітря літератури. Поетика Бажана, його ламкий, делікатний ритм, синкопічне лаштування рядка, розважлива будівельна кладка звукопису — усе це й до сьогодні залишається загадковим витвором, складною і доладною конструкцією, футуристичною вежею, в основі якої так чи так проглядається золота гармонія бароко. Поетика ця свідчить про себе самою тією мірою, якою свідчить і про час та простір — той час, який вона озвучувала, і той простір, який вона окреслювала. Бажана варто читати, щоб відчувати часоплин українського ХХ століття — століття лютого, підлого, потворного, чи не єдиним виправданням і поясненням якого є голоси геніальних поетів. Тих, яких було закатовано. І тих, які вижили. Бажан вижив. Хоча, можемо припустити, шкодував про це.

Великі поети не аж так часто доживають до поважного (академічного) віку: є достатньо підстав і причин, щоб

голос їхній обірвався посеред натхненної поетичної ходи, залишивши нам, читачам наступних поколінь, можливість домислювати й фантазувати, як мав би торуватися творчий шлях поета за інших, сприятливіших умов. Тим паче історія вітчизняної поезії складається не лише з опублікованого та збереженого, а й з недописаного (невіднайденого, непереданого, незалишеного). Білі, не заповнені чорнилами сторінки так само є частиною українського письма — частиною іноді не менш промовистою, ніж усіма нами люблені шедеври й маніфести.

Історія Бажана в цьому випадку повчальна і великою мірою печальна. Прожити довге життя і не мати можливості повноцінно скористатися щедротами долі, не мати змоги заповнити відпущений тобі час сродною працею, творити без огляду на цензуру і небезпеку, говорити, виводячи поза межі творчості поняття страху й загроженості. Але водночас творити до останнього, оминаючи пастки, стихуючи голос, роблячи паузи — щоб перемовчати, щоб вижити, щоб далі протягнути цю нитку голосової тяглості, тривкості пам'яті, завершення рядка.

Нам — тим, хто читає Бажана сьогодні, — багато речей, прихованих у контексті, вписаних на берегах, неголовних, немагістральних, видаються сьогодні дивними, недоречними, незрозумілими. Історія швидко втрачає свою прозорість, чіткість, із часовою дистанцією з'являється спокуса ревізування, переакцентування без переосмислення, знецінення без усвідомлення. Бажана сьогодні легко не любити. Так само як Тичину, Вишню, Сосюру чи

Рильського. Тих, хто вижили. Тих, хто говорили після катастрофи. Тих, хто суперечили самі собі, витравлюючи кислотою пристосування власний голос.

Натомість значно складніше сприймати цю тяглість, міжпоколіннєве передавання найважливішого, понадчасове тривання голосу, позапросторове розгортання письма — травмованого, геніального, свого, українського. Значно складніше подивитися на все це разом, не виймаючи з цієї суцільної історії болючих фактів, не позбавляючи цієї оповіді гіркого світла, не забираючи в поетів право на прощення та розуміння.

Бажана потрібно читати. Хоча б тому, що він був найкращим. Хоча б тому, що він говорив про тих, хто не вижили. Хоча б тому, що ігнорувати поезику такого рівня й такої глибини — надмірна, нічим не виправдана розкіш. Тому хай буде з вами ще одна вибірка цих кущуватих віршів. Цей цирк, ця старозаповітна Умань, ці прозріння, це каяття, ця Італія, ця Україна.

Сергій Жадан

ПОЕЗІЯ ПЕРІОДУ
НАШИХ 1920-х

Мене зелених ніг,
тіль тюль люля хміль.
О, хто зазирає ввечері на зорі
в хвиль сльотну толь?

Маг гамм втом —
гілля хили чоло.
Лягай, гаї лагун
на килим, легінь лон.

О коло, локон лих
у голих ніг і мхів твоїх.
Не келих хилить літо то —
а плахту,
не конопель стон —
жах туг —
тінь туг.
Коло плеса оплетено тло
навкруг.
Плахта там.

1923

Цирк

скок
скок ЕКСЦЕНТРИКИ

перекувирк
все-таки
геть трико
НОГИ ВИЩЕ ГОЛОВИ.

всякі секи тюкань
Карком втру.
викликаю тільки гру
ТІЛЬКИ трюк.

з смерковим какаду
в трик-трак
прийду

без брюк
а так
ЦЕ ГРА
ЦЕ ТРЮК
не тік аттак.

вибрик,
карабкається вибрик
по линві на дах сердець.